

Beeld Kardinaal van Rossum

Eddy Smits*)

Velen zullen regelmatig het imposante standbeeld passeren op het Kardinaal van Rossumplein. Het vaderlijk aan-doende bronsgroene beeld van de gelijknamige kardinaal kijkt al generaties lang richting Kasterenbrug. Wegens renovatiewerkzaamheden zal het binnen niet al te lange termijn een tijdlang van het plein moeten verdwijnen.

Het monument is een vertrouwd object in het stadsbeeld. Net zoals bij vele andere objecten en standbeelden is het na verloop van tijd niet meer duidelijk door wie en waarom dit beeld daar is neergezet. Een dergelijk monument komt echter niet uit de lucht vallen. In dit artikel zal worden ingegaan op het verhaal achter het monument.

De persoon

Daarvoor moeten we teruggaan naar het begin van de jaren dertig, een tijd waarin het katholieke gezag nog stevig in het zadel zat. Alles stond in het teken van het Gezag en eerbied voor het geloof. Op allerlei manieren moest dit worden uitgedragen. Hierin paste ook de oprichting van een standbeeld voor iemand, die van grote betekenis was voor de katholieke wereld: Kardinaal van Rossum.

Willem Marinus van Rossum (1854-1932) ging op 13-jarige leeftijd naar het Aartsbischoppelijk seminarie te Culemborg. In 1873 verhuisde hij naar het Redemptoristenklooster te 's-Hertogenbosch, om daar zijn religieuze vorming voort te zetten. Op 16 juni 1874 werd hij gewijd tot Redemptorist en in 1879 tot priester. In 1894 werd hij naar Rome geroepen in de hoedanigheid van Consultor van het Heilig Officie.

Vervolgens kreeg hij steeds hogere posten. In 1918 werd hij benoemd tot bisschop en tot Kardinaal Prefect de Propaganda Fide. Hiermee werd aan hem de leiding over de missie toevertrouwd. Het missiewerk maakte onder zijn bewind een sterke uitbreiding door. Voor de uitvoering van zijn taak ondernam de kardinaal vele verre reizen, totdat zijn lichamelijke gesteldheid dit niet langer toeliet. In 1932 kwam hij te overlijden.

Het initiatief

De toenmalige burgemeester Van Lanschot speelde een voortrekkersrol bij de totstandkoming van het standbeeld voor Kardinaal van Rossum. Hij kwam hiertoe naar aanleiding van het bijwonen van het tweede eeuwfeest (in 1932) van de congregatie van de Allerheiligsten Verlosser (Redemptoristen). Na afloop van de plechtigheid in de Sint Jozefkerk werd hij door de paters Redemptoristen in informele sfeer in hun klooster aan de Sint Jozephstraat ontvangen. Onder meer kwam de onlangs geopende nieuwe veemarkt (1931) ter sprake. Een van de paters vroeg zich af of het niet mogelijk zou zijn de oude veemarkt, welke zo dicht bij het klooster gelegen was, een andere naam te geven, bijvoorbeeld het Sint Jozefplein. De naam 'Veemarkt' had immers uitgediend. Dit idee werd later besproken met wethouder Krijgsman, die voorstelde de naam van Kardinaal van Rossum te gebruiken. Van Rossum was de eerste Nederlandse kardinaal sinds Kardinaal van Enckevoirt in 1530. In hem konden ook de Redemptoristen geëerd worden, voor het werk dat zij in de stad verricht

*De laatste hand wordt aan de sokkel gelegd.
(Foto: Stadsarchief, HTA, stamboeknr. 33539)*

hadden. De gemeenteraad ondersteunde het voorstel.

Toen eenmaal de straatnaambordjes waren opgehangen opperde Krijgsman dat Van Lanschot nu ook maar te zorgen had, dat er een standbeeld van Kardinaal van Rossum op het plein zou verschijnen. Dit was hem immers onlangs ook gelukt voor Jeroen Bosch, wiens standbeeld in juni 1930 op de Markt was onthuld.

De financiering

De tijden waren sindsdien echter veranderd. Nederland verkeerde in een economische crisis, zodat het niet eenvoudig zou zijn om de benodigde financiële middelen los te krijgen. Van Lanschot had na afronding van het project rond Jeroen Bosch het plan opgevat voor het oprichten van een standbeeld voor de schilder Theodorus van Thulden. Hiervoor was een fonds in het leven geroepen, waarvoor al enige donaties waren binnengekomen.

Nu echter kreeg een standbeeld voor Kardinaal van Rossum meer prioriteit. Mensen die al geld gestort hadden in het fonds voor Van Thulden werd gevraagd of zij ermee konden instemmen dat dit geld gebruikt werd voor een beeld van Kardinaal van Rossum. Dit leverde geen problemen op. Van Lanschot zette geen groot-scheepse campagne op om het benodigde kapitaal los te krijgen, maar schreef hiervoor een geselecteerd aantal personen en instellingen aan, van wie hoogstwaarschijnlijk een bijdrage te verwachten viel. Slechts enkele weigeringen kwamen binnen, onder meer van C&A Brenninkmeyer: "Wij zijn n.l. van meening, dat in dezen crisistijd onze gelden beter kunnen worden aangewend voor het instandhouden van culturele en sociale instellingen en het lenigen van nooden der crisisslachtoffers". Een belangrijke bijdrage werd geleverd door de leden van woningbouwvereniging 'Eigen Bezit', welke vereniging ontstaan was uit Redemptoristische kring. De zaak kwam in een stroomversnelling toen bekend werd, dat in 1934 de Nederlandse Katholiekekendag in Den Bosch zou

worden gehouden. Doel van een dergelijk evenement, welk om de vijf jaar werd gehouden, was het geloof te propagieren en katholieken met elkaar in contact te brengen. Een ideale gelegenheid om de festiviteiten luister bij te zetten door de onthulling van het standbeeld van de kardinaal.

Behalve een beeld moest er ook een sokkel komen. Door de penibele financiële situatie zag het er aanvankelijk niet naar uit dat dit op tijd zou lukken. Gelukkig deed mevrouw Brouns van Besouw, mogelijk op instigatie van de burgemeester, in de gemeenteraad het voorstel om het benodigde bedrag, zijnde f 1200,-, door de gemeente ter beschikking te laten stellen. Het voorstel werd niet zonder slag of stoot aanvaard, omdat enkele raadsleden het niet gepast vonden om in een tijd, waarin op alle terreinen sterk bezuinigd moest worden, een dergelijk bedrag aan een sokkel uit te geven. De suggestie werd gedaan om hiervoor maar bij de parochies te collecteren. Toch stemde een meerderheid van de raad met het voorstel in.

Het ontwerp

Het beeld was inmiddels besteld. Het zou worden gemaakt naar een ontwerp van August Falise, leraar aan de Koninklijke School. Van zijn hand waren ook de beelden van Jeroen Bosch op de Markt en de beelden "Handel" en "Nijverheid" tegen de voorgevel van V&D op de Schapenmarkt. Falise had een atelier gehuurd in Roermond, alwaar hij aan het beeld werkte. Voordat het naar de bronsgieterij te Brussel kon gaan, moest er eerst een gipsen exemplaar worden gemaakt.

Het was inmiddels in brede kring bekend geworden dat er een beeld voor de Kardinaal op stapel stond. Een aantal natuursteenhandelaren gaf te kennen graag in aanmerking te komen voor levering van de onderbouw. De Bossche firma Glaudemans bijvoorbeeld zag dan de mogelijkheid om in deze crisistijd hun ontslagen

arbeiders weer in dienst te nemen. "Wij hebben ruimen voorraad doch geen orders, zoodat het ook van veel beteekenis zou zijn, wanneer gezegd kon worden, inplaats dat het uit de groeve komt: dit is nu door Bossche steenhouwers uitgevoerd".

Voor het ontwerp van de sokkel zocht Falise een Rotterdams bedrijf aan, de natuursteenhandel P.J. van Stokkum. Natuursteenhandelaren uit Den Bosch en omgeving werden door Falise gevraagd offerte uit te brengen aan de hand van een toegestuurde tekening. Het bleek echter dat niet iedereen dezelfde tekening ontving; een natuursteenhandel uit Orthen had een kleiner ontwerp gekregen, met als gevolg dat hun offerte altijd lager zou uitvallen. Toen dit de Bossche steenhandelaren ter ore kwam, wilden zij dan ook niet meer inschrijven. Wel hielden zij de mogelijkheid open, om in te schrijven op een eigen ontwerp.

De zaak moest op het stadhuis gesust worden. De zich in een bond verenigde Bossche steenhandelaren verkregen de opdracht voor levering van een voetstuk, bestaande uit Gele Reinersreuther graniet à f 1135,-. De voorzitter van de Bond, Vromans, kreeg een uitnodiging om de onthulling bij te wonen, maar dit werd afgeslagen, vanwege de voorgedane "zekere omstandigheden".

De plaatsing en onthulling

Behalve levering van het ontwerp gaf Falise ook advies m.b.t. de definitieve plaatsing van het beeld. Samen met de Schoonheidscommissie werd de beoogde locatie bezocht. Klaarblijkelijk konden de heren het niet meteen eens worden, gezien de opmerking van Falise in zijn verslag aan Van Lanschot: "Eigenwijze Heerschappen die Schoonheidscommissie". Het beeld zou in het verlengde van de Kasterenbrug komen te staan, met het gezicht naar de brug toegewend. Enkele dagen voor de eigenlijke onthulling werd het bronzen

*Het beeld op zijn oorspronkelijke granieten sokkel.
(Foto: Stadsarchief, HTA, stamboeknr. 1731)*

beeld op zijn granieten sokkel gehesen en zorgvuldig bedekt met een groot doek, tot het aanbreken van de Katholiekendag. Zondag 24 juni 1934 was het dan zover. Om de naar verwachting 30.000 belangstellenden naar de stad te vervoeren, werden extra treinen, trams en bussen ingezet. Vanaf de vroege morgen stroomden de mensen de stad binnen. Op een zonovergoten Parade was in het midden een openluchtaltaar gemaakt waar de heilige mis werd opgedragen. Duizenden woonden de plechtigheid bij.

De belangstelling voor de dag was zo groot dat de bevolking van de stad meer dan verdubbelde. In Het Plantsoen waren de grote velden tussen Pettelaar en Zuid-Willemsvaart gereserveerd om de mensen gelegenheid te geven tussen de middag hun boterhammetje te consumeren. In een kleine negentig tenten werd voor de nodige versnaperingen gezorgd.

Niet iedereen zou de onthulling van het standbeeld, welke voor de namiddag gepland stond, kunnen bijwonen. Alleen mensen met een congres- of uitnodigingskaart werden op het Kardinaal van Rossumplein toegelaten. In de noordwestelijke hoek van het plein was een eretribune ingericht, waar onder meer de beeldhouwer Falise en de zuster van de kardinaal plaatsnamen. Op de weg langs de Bisschoppelijke kweekschool waren met het 's-Hertogenbossche muziekkorps de schoolkinderen opgesteld, die de plechtigheid muzikaal zouden omlijsten. Een van de liederen die zij ten gehore zouden brengen

was het speciaal geschreven Kardinaalslied, op muziek van Händel.

Voor het verrichten van de onthulling was de Pauselijke Legaat Mgr. Schioppa aangezocht. Burgemeester Van Lanschot verwelkomde de gasten en schetste de levensgeschiedenis van de kardinaal, wiens werk middels dit beeld geëerd zou worden. Ook Falise werd in zijn rede geprezen voor het geleverde werk. Vervolgens werd Mgr. Schioppa verzocht de onthulling van het standbeeld te willen voltrekken.

Na afloop daarvan werden de zetels van de hoge gasten verplaatst naar de noordzijde van het plein tegenover de brug, waarna een defilé met een totale lengte

Het Kardinaalslied.

Melodie van „Seht er kommt mit Preis gekrönt" van J. F. Händel (1685-1759).

Woorden van Pater Raymond Lampen. Voor Harmonie gearrangeerd door Mar. Ogier Jr.

Groot is het land, dat groote mannen kweekt,
en zijn lage grenzen door zijn grootheid breekt ;
groot werd ons land door onzen Kardinaal,
die ons volk geleidde naar de zegepraal.
Waar nog somber dreunde 't heidensch krijgsgeluid,
voerde hij ter zege 't Christendom vooruit.

Handgroet { Heil Kardinaal, ja, heil met hart en hand,
groote vorst, maak groot het kleine Nederland.

Nederlandsch volk, och, hou' Uw troepen sterk
voor dien heldenstrijd, het heilig Missiewerk ;
hoog in de hemelen houdt hij wapenschouw,
en geleidt Uw legers veilig en getrouw.
Laat Uw stappen dreunen over 't Missiefront,
Trek met hem ten strijde, win voor God meer grond.

Handgroet { Heil, Kardinaal, ja, heil met hart en hand,
groote vorst, maak groot het kleine Nederland.

van bijna zeven kilometer een aanvang nam. Talloze katholieken passeerden hier het nieuwe beeld en de hoge gasten, onder begeleiding van 22 muziekkorpsen, vaandeldragers, vertegenwoordigers van de gilden en anderen. Met deze fleurige maar vooral langdurige optocht werd de Katholiekendag afgesloten.

Oorlogsschade

Door oorlogshandelingen in 1944 (het opblazen van de Kasterenbrug) viel het beeld van zijn sokkel. Het granieten voetstuk raakte onherstelbaar beschadigd. Vandaar dat dit na de oorlog werd vervangen door een bakstenen exemplaar, welke tot op de dag van vandaag te zien is. Alleen het tekstgedeelte werd opnieuw

*Dit lied werd op het moment van de onthulling door de scholieren gezongen.
(Uit: Programmaboek van den zesden
Nederlandschen Katholiekendag te 's-Hertogenbosch op 23-24 Juni 1934, p. 80)*

verwerkt. Maar ook dit voetstuk zal verdwijnen, vanwege de renovatieplannen die er voor het Kardinaal van Rossumplein bestaan. Mogelijk dat het beeld hierna weer teruggeplaatst kan worden op een granieten voetstuk, zoals oorspronkelijk ook het geval is geweest. Zo kwam een standbeeld tot stand voor een persoon die in feite maar een korte tijd van zijn leven in 's-Hertogenbosch had doorgebracht, welke bovendien niet de belangrijkste periode uit zijn leven kan worden genoemd. Het beeld past echter duidelijk in het tijdsbeeld. Het ging immers niet alleen om het eren van de persoon van Van Rossum, maar eerder om het manifesteren van de almacht van het katholieke geloof. ■

Geraadpleegde literatuur en archivalia

- Noordbrabantsch Dagblad Het Huisgezin, juni 1934.
- Provinciale Noordbrabantsche en 's-Hertogenbossche Courant, juni 1934.
- Gemeentearchief 's-Hertogenbosch, Semi-statisch archief secretarie, code -1.853.3, dossier 6476, oprichting standbeeld Kardinaal van Rossum, 1933-1934.
- Idem, Notulen Gemeenteraad, 27 februari 1934.

*)Eddy Smits (1960) is historicus. Hij is werkzaam bij de Bouwhistorische en Archeologische Dienst van de gemeente 's-Hertogenbosch.